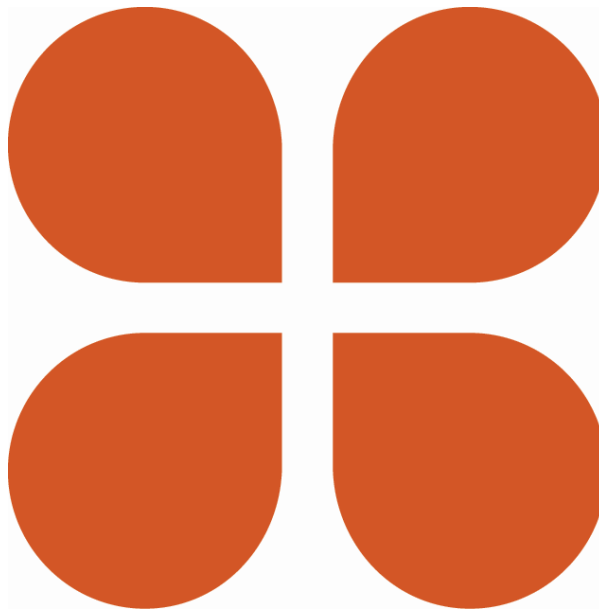

Riksintressen för kulturmiljövården

– Gävleborgs län (X)

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Gävleborgs län (X) enligt 3 kap 6 § miljöbalken

BOLLNÄS KOMMUN	4
Acktjärna [X 421] (Hanebo sn)	4
Ersk-Pers i Östansjö [X 407] (Arbrå sn)	4
Freluga [X 424] (Bollnäs sn)	4
Knupbodarnas fäbodvall [X 411] (Hanebo sn)	4
Koldemo [X 406] (Arbrå sn)	4
Myckelängarna [X 410] (Hanebo sn)	4
Norrfly och Sörfly [X 408] (Hanebo sn)	5
Vallsta [X 405] (Arbrå sn)	5
Västerby och Rengsjö kyrkomiljö [X 412] (Rengsjö sn)	5
Växbo [X 402] (Bollnäs sn)	5
GÄVLE KOMMUN	6
Forsbacka bruk [X 811] (Valbo sn)	6
Gävle (X 800) (Gävle sn)	6
Hedesunda och Ön [X 807] (Hedesunda sn)	7
Norrlandet, Bönan och Utvalsnäs [X 802] (Gävle sn)	7
Oslättfors bruk [X 806] (Hille sn)	7
Strömsbro [X 801] (Gävle sn)	7
Södra Valbobygden [X 808] (Valbo sn)	8
Sätra [X 812] (Gävle sn)	8
HOFORS KOMMUN	8
Storberget och Tjärnäs [X 965] (Torsåkers sn)	8
Torsåker [X 961] (Torsåkers sn)	9
HUDIKSVALLS KOMMUN	9
Agö, Dragö, Kråkö och Innerstö fiskehamnar [X 247] (Idenors, Njutångers och Rogsta sn)	9
Bålsö fiskehamn [X 248] (Hudiksvalls sd)	9
Delsbo och Bjuråker [X 212] (Delsbo och Bjuråkers sn)	9
Enånger [X 234] (Enångers sn)	10
Forsa [X 202] (Forsa sn)	10
Hudiksvalls stad [X 200] (Hudiksvalls sfg)	10
Hälsingtuna och Hög [X 203] (Hälsingtuna och Högs sn)	10
Iggesunds bruk [X 205] (Njutångers sn)	11
Kuggörens fiskehamn [X 244] (Rogsta sn)	11
Njutånger [X 206] (Njutångers sn)	11
Råbergsvallen [X 207] (Delsbo sn)	11
Strömbacka och Movikens bruk [X 201] (Bjuråkers sn)	12
LJUSDALS KOMMUN	12
Bygden kring Onsängssjön [X 312] (Ljusdals sn)	12
Digerkölsvallen [X 321] (Färila sn)	12
Fågelsjö finnmarksby [X 326] (Orsa sn)	12
Harsens fäbodvall [X 331] (Järvsö sn)	13
Håvra [X 313] (Färila sn)	13
Järvsö [X 300] (Järvsö sn)	13
Karsjö [X 302] (Järvsö sn)	13
Kvistabäckens flottled [X 328] (Ramsjö sn)	13
Mågamon [X 330] (Ljusdals sn)	14
Nors ångsåg [X 307] (Ljusdals sn)	14
Prästvallen [X 332] (Järvsö sn)	14

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Stocksbo [X 317] (Färila sn) _____	14
Storhaga och Sunnanå [X 311] (Ljusdals sn) _____	14
Svedbovallen [X 301] (Järvsö sn) _____	15
Torkelsbo fäbodvall [X 309] (Ljusdals sn) _____	15
NORDANSTIGS KOMMUN _____	15
Ersk Mats nybygge [X 107] (Hassela sn) _____	15
Gnarps fäbodområde [X 109] (Gnarps sn) _____	15
Holmyrberget - Gnarps skaten [X 103] (Gnarps sn) _____	15
Jättendalsbygden [X 100] (Jättendals sn) _____	16
Stakholmen [X 108] (Hassela sn) _____	16
Vålmyrknallen - Tjuvön [X 101] (Jättendals sn) _____	16
OCKELBO KOMMUN _____	16
Jädraås bruk och Tallås [X 704] (Ockelbo sn) _____	16
Ockelbo och Vi [X 700] (Ockelbo sn) _____	17
OVANÅKER KOMMUN _____	17
Alfta [X 503] (Alfta sn) _____	17
Born [X 554] (Ovanåkers sn) hävt _____	18
Byarna norr om Alfta [X 500] (Alfta sn) _____	18
Gullberg [X 502] (Alfta sn) hävt _____	18
Ovanåkers fäbodområde [X 559] (Ovanåkers sn) _____	18
Brattskuruvallen [X 505 B] utgår se Skålsjön _____	18
Skålsjön [X 505] (Alfta sn) _____	18
Voxna bruk [X 580] (Voxna sn) _____	19
Vängsbo [X 567] (Ovanåkers sn) _____	19
Älvkarlhed [X 501] (Alfta sn) _____	19
SANDVIKENS KOMMUN _____	20
Gysinge bruk [X 903] (Österfärnebo sn) _____	20
Gästrike-Hammarby bruk [X 912] (Årsunda sn) _____	20
Sandvikens stad [X 900] (Sandvikens sn) _____	20
Årsunda [X 901] (Årsunda sn) _____	21
Österfärnebo [X 902] (Österfärnebo sn) _____	21
SÖDERHAMNS KOMMUN _____	21
Marmen [X 608] (Söderala sn) _____	21
Norraladalen [X 606] (Norrala sn) _____	22
Prästgrundets fiskehamn [X 604] (Söderhamns sn) _____	22
Rönnskärs lots- och tullstation [X 610] (Söderhamns sn) _____	22
Skärså fiskehamn [X 607] (Norrala sn) _____	23
Söderala [X 600] (Söderala sn) _____	23
Söderhamns stad [X 603] _____	23
Södra Trönödalen [X 601] (Trönö sn) _____	23
Vallvik [X 611] (Söderala sn) _____	24

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

BOLLNÄS KOMMUN

Acktjära [X 421] (Hanebo sn)

Motivering:

Bymiljö av laga skifteskaraktär med stora hälsingegårdar.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, gårdsbebyggelse utmed väg, bysmedja, soldattorp, skolhus och spruthus.

Ersk-Pers i Östansjö [X 407] (Arbrå sn)

Motivering:

Sällsynt välbevarad gårdsanläggning med timrad 1800-talsbebyggelse i månghussystem. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gårdsbebyggelsen i lös gruppering, inägomarken.

Freluga [X 424] (Bollnäs sn)

Motivering:

Tidstypiskt *stationssamhälle* från sekelskiftet 1900, som vuxit fram ur Freluga by.

Uttryck för riksintresset:

Stationshus och annan sekelskiftesbebyggelse i påkostad panelarkitektur och Freluga by med odlingsmarker och stora utskiftade gårdar typiska för Voxnadalen.

Knupbodarnas fäbodvall [X 411] (Hanebo sn)

Motivering:

Fäbodmiljö med karaktäristisk 1700- och 1800-talsbebyggelse samt betesvall.

Uttryck för riksintresset:

Timrad månghusbebyggelse samt bevarat hägnadssystem.

Koldemo [X 406] (Arbrå sn)

Motivering:

Odlingslandskap och *bymiljö* med ståtliga hälsingegårdar.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark med flera odlingsrösen och stenmurar, utskiftade gårdar med värdefulla gårdsmiljöer från 1700- och 1800-talen.

Myckelängarna [X 410] (Hanebo sn)

Motivering:

Ovanligt välbevarade våtmarker som utdikats under 1800-talet. (*Odlingslandskap med övervattnade slättermarker*).

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Uttryck för riksintresset:

Inägomark med diken och kanaler, ängslador och övernattningsstugor för avlägset belägna gårdar.

Norrfly och Sörfly [X 408] (Hanebo sn)

Motivering:

Odlingslandskap och bymiljöer med ståtliga hälsingegårdar.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, täta bymiljöer kring bytorg samt utflyttade gårdar och *utanvidsbebyggelse*, karaktäristisk hälsingebebyggelse, vägsträckningar.

Vallsta [X 405] (Arbrå sn)

Motivering:

Odlingslandskap i dalgångsbygd med rikt innehåll av fornlämningar och bebyggelse.

(Fornlämningssmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, gravfält med bl.a. två högar, Vallsta by med en fortfarande tät *bymiljö* och representativ hälsingebebyggelse samt *utanvidsbebyggelse* med bl.a. soldattorp, övriga byar med utflyttade gårdar.

Västerby och Rengsjö kyrkomiljö [X 412] (Rengsjö sn)

Motivering:

Bymiljö och kyrkomiljö med påkostad 1700- och 1800-talsbebyggelse präglad av protoindustriellt välstånd.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, medeltida kyrkplats och kyrkogård, 1790-talskyrka, gårdar med bevarad månghusbebyggelse från mitten av 1800-talet, flera vattendrivna anläggningar i mindre bäck.

Växbo [X 402] (Bollnäs sn)

Motivering:

Odlingslandskap i dalgång med stora representativa hälsingegårdar från främst 1800-talet med anknytning till protoindustrin. (Bymiljö, Förindustriell produktionsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, bybebyggelse och utskiftade gårdar med värdefulla *gårdsmiljöer*, torrlägningsområdet Nyänget med omfattande ladulandskap samt vattendrivna linberedningsverk och kvarn.

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

GÄVLE KOMMUN

Forsbacka bruk [X 811] (Valbo sn)

Motivering:

Teknik- och arkitekturhistoriskt intressant *bruks-* och *industrimiljö* med lång kontinuitet från 1500-1960-tal, där industri- och bostadsbebyggelse samt herrgårdsanläggning visar verksamhetens utveckling från järnbruk till stålindustri från 1500-1960-tal.

Uttryck för riksintresset:

Herrgårdsmiljö från 1700-talets slut uppförd enligt en rätvinklig plan med ekonomibyggnader och engelsk park. Tjänstemannavillor från 1800-talets slut och 1900-talets början. Järnverkets industriområde vid bruksdammen med verksamhetsbyggnader från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Kommunikationssystem med vägar, järnvägsspår och broar och bevarade samband mellan järnverkets olika delar. Dammanläggningar och stensatta kanaler. Bruksgator med arbetarbostäder och byggnader för olika samhällsfunktioner från 1800-talets slut och 1900-talets början. Nya verkets byggnader från 1960-talet

Gävle (X 800) (Gävle sn)

Motivering:

Sjöfarts-, handels-, residens- och industristad, utförelsehamn för Bergslagen, som speglar stadsbyggnadsutvecklingens olika faser från 1500-talet till 1900-talet i stadsplan och bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Den äldre bebyggelsen på bägge sidor om ån, runt kyrkan och slottet och i Gamla Gävle återgår i sin grundstruktur till 1500-talet. Den dominerande rutnätsplanen är typisk för 1600- och 1700-talen med tillskott efter branden 1869 som gör den till en föregångare och förebild för det sena 1800-talets esplanadplaner. Till denna tid hör också omfattande parkanläggningar och grönstråk, där även de båda kyrkogårdarna ingår. I stenstaden omges grönstråken av tidstypisk och ståndsmässig arkitektur. Stadens ekonomiska liv och sociala struktur kan utläsas i präktiga stadsgårdar, storstadsmässig stenhusbebyggelse, enklare småskalig bebyggelse söder om ån, hamnområdet med rader av magasinsbyggnader, fiskarstugor i stadsdelen Brynäs samt villastaden från tiden kring sekelskiftet 1900. Residensstadens karaktärsbyggnader utgör ett framträdande inslag i stadsbilden, lokaliserade till platsen för den medeltida kungsgården. Regementsområdet i västra utkanten med dess regementspark som angränsar till övriga parkanläggningar är ytterligare ett uttryck för residensstadens betydelse. Vidare omfattas områden med anrika industrietableringar, arbetarbebyggelse från början av 1900-talet, koloniträdgård samt 1920-talsarkitektur av hög kvalitet. Gävle som föregångare inom bostadssanering i stadsmiljö representeras av det modernistiska Söder med en genomarbetad stadsplan som karakteriseras av varierande hushöjder med punkthus och låghus från 1950- och 60-talen, samt en tydlig funktionsuppdelning i bostäder, handel och hantverk.

X län beslut RAÄ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Hedesunda och Ön [X 807] (Hedesunda sn)

Motivering:

Kultur- och naturpräglat landskap i centralbygd med lång historisk kontinuitet, präglat av funktionen som kommunikationsled med tillhörande bebyggelseetablering. Bebyggelsens alla perioder från äldre järnålder finns representerade. Landskapselement och strukturer överensstämmer väl med det som framträder i 1700-talets skifteskartor.

Uttryck för riksintresset:

Småbrutet och flackt, odlingslandskap samt tallhedlandskap. Vägnät och vattenleder knutna till naturgeografiska förutsättningar som sandåsen och älven. Rik förekomst av fornlämningar, gravfält från romersk järnålder, by- och gårdslägen, samt välbevarade gårdsgravfält och järnframställningsplatser från yngre järnålder. Kyrka från 1200-talet och sockencentrum som härrör från yngre järnålder. Högreståndsmiljö vid Kungsgården och Öns herrgård som omnämns första gången på 1350-talet och Hade säterigård från mitten av 1500-talet.

Norrlandet, Bönan och Utvalsnäs [X 802] (Gävle sn)

Motivering

Fiskehamnar med säsongsfiske från medeltid och bofast fiskebefolkning från mitten av 1700-talet fram till idag. Karaktäristisk fritidsmiljö med parklandskap och stora sommarvillor uppförd för Gävles borgerskap under 1800-talets senare del. Småskaligt fritidsområde anlagt för medelklassen under 1900-talet.

Uttryck för riksintresset:

Fiskehamnar med äldre fiskarbebyggelse med sjöbodan och andra nyttobyggnader från mitten av 1700-talet. Fiskelägets bebyggelsestruktur med långsmala tomter ned mot vattnet. Stora tomter med sommarvillor från 1800-talet som vänder sig mot vattnet, med omsorgsfull och påkostad arkitektur. I ett band ovanför de pampiga sommarvillorna ligger mindre enklaver med småskaliga enklare sportstugor på små tomter från 1920-1970-tal.

Oslättfors bruk [X 806] (Hille sn)

Motivering:

Bruksmiljö från 1700-talet-1950-talet. Brukets utveckling efter att järnhanteringen upphört, först med mönsterjordbruk och senare med omfattande skogsbruk, är karakteristisk för många av de gästrikländska bruken.

Uttryck för riksintresset:

Arbetarbostäder från 1700- och 1800-talen längs en rak bruksgata, brukskapell från 1790-talet samt kolhus och bruksdamm. Spåren av Oslättfors som mönsterjordbruk kring sekelskiftet 1900 avspeglas i storskaliga ekonomibygnader. Skogvaktarbostäder från 1950-talet som visar skogsbrukets betydelse för området.

Strömsbro [X 801] (Gävle sn)

Motivering:

Vattenkraftsbaserad *industrimiljö* med lång tradition samt kronobränneri och anlagd *förstad* från 1700-talets senare del och 1800-talet som visar industrisamhällets sociala skiktning.

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Uttryck för riksintresset:

Bränneribyggnader och bostäder från 1700-talet med karaktär av traditionell bruksmiljö samt bostadsbebyggelse inom den 1795 och under 1800-talets lopp utlagda rutnätsplanen. Bomullsspinneri från 1800-talets mitt med tillhörande arbetarkaserner

Södra Valbobygden [X 808] (Valbo sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd, under förhistorisk och medeltid Gästriklands huvudbygd, där gamla strukturer är tydligt bevarade i landskap och bebyggelse. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Järnåldersgravfält och lämningar efter *lågteknisk järnframställning* intill byarna, Gästriklands äldsta kyrkplats, lämningar av Valls *kungsgård*, flera *bymiljöer* med gammal bebyggelse samt *herrgårdsmiljö* vid Åby. Äldre oförändrade strukturer med vägar och hägnader.

Sätra [X 812] (Gävle sn)

Motivering:

Välplanerad *stadsdel* som anlagts mellan 1964 och 1975 med utgångspunkt i det tidiga 1950-talets planeringsideal. Området representerar efterkrigstidens bostadsförsörjning i samband med betydande folkflyttningar från landsbygden till städerna och den efterföljande urbaniseringen och välfärdssamhällets framväxt. Genomförandet präglas av en hög arkitektonisk kvalitet.

Uttryck för riksintresset:

Stadsplanens helhetslösning med blandade hustyper och upplåtelseformer, genomgripande trafikseparering enligt SCAFT-planen med matarled och lokalgator, planskilda gång och cykelstråk, tillgänglighet till service och grönområden. Funktionsuppdelningen och de tydliga influenserna från ABC-tankarna med centrumfunktionen mitt i området, en hög boendensitet i de centrala delarna av stadsdelen, en blandning av höghusbebyggelse insprängt i naturgeografin omringat av lägre lamellhus och de yttre områdena med radhus och villaområden.

HOFORS KOMMUN

Storberget och Tjärnäs [X 965] (Torsåkers sn)

Motivering:

Omfattande och teknikhistoriskt intressant *gruvmiljö* med bebyggelse från flera århundraden.

Uttryck för riksintresset:

Storbergets gruvområde med schakt och andra lämningar från 1700-talet och framåt samt Nyängs gruva med schakt och anrikningsverk från 1900-talet. Tjärnäs bergsmansverk av medeltida ursprung med lämningar efter dammar, *hytta* och smedja m.m.

I området ingår även:

Fagersta bymiljö.

X län beslut RAÄ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Torsåker [X 961] (Torsåkers sn)

Motivering:

Gästriklands enda *bergslag* med *odlingslandskap*, präglat av äldre bergshantering med medeltida upprinnelse. (*Lågteknisk järnframställningsmiljö, Gruvmiljö, Stenbrott*).

Uttryck för riksintresset:

Lämningar från flera århundradens järnhantering, såsom landskapets största förhistoriska slagghvarp av lågteknisk typ, gruvhål, *hyttor*, smedjor och kalkbrott. *Bymiljöer* med stora 1800-talsgårdar.

HUDIKSVALLS KOMMUN

Agö, Dragö, Kråkö och Innerstö fiskehamnar [X 247] (Idenors, Njutångers och Rogsta sn)

Motivering:

Kust- och skärgårdsmiljö vars kontinuerliga utveckling sedan medeltiden genom landhöjningens påverkan på bebyggelselokaliseringen är särskilt tydlig, med representativ 1700- och 1800-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Draköns och Innerstöns medeltida lämningar i form av husgrunder, kapellgrund och *ödekyrkogård*. Agöns övergivna hamn med bebyggelseämningar, hamnplats med fiskarbebyggelse och *kapell* från 1660-talet. Kråkön med flera övergivna hamnlägen, hamnplats med fiskarbebyggelse och kapell från 1730-talet.

Bålsö fiskehamn [X 248] (Hudiksvalls sd)

Motivering:

En av gävleborgarnas största *fiskehamnar* med representativ bebyggelse från 1600- till 1800-talen.

Uttryck för riksintresset:

Gamla hamnen med bebyggelseämningar och kapell från 1603, hamn från 1800-talet med tätt liggande fiskarbebyggelse samt kyrkogård.

I området ingår även:

Labyrinter.

Delsbo och Bjuråker [X 212] (Delsbo och Bjuråkers sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd med en sedan 1700-talet ovanligt litet förändrad bebyggelsestruktur. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Odlingsmark, två järnåldersgravfält, byar och gårdslägen i karaktäristiska höjdlägen med typisk hälsingebebyggelse, vägsträckningar samt *sockencentra* vid Delsbo och Bjuråker.

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Enånger [X 234] (Enångers sn)

Motivering:

Kyrkomiljö och *sockencentrum* med två kyrkobyggnader och prästgård med 1700-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Medeltidskyrka, ny kyrka från 1840-talet, prästgård, sockencentrumbebyggelse från 1800-talets slut samt bondgårdar med samtida panelarkitektur.

Forsa [X 202] (Forsa sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd med järnålderslämningar tydligt knutna till nuvarande bebyggelsestruktur. Anmärkningsvärt storslagna hälsingegårdar från 1800-talet. Protoindustriellt centrum med anläggningar knutna till vattendragen. (*Fornlämningssmiljö, Bymiljö, Tidigindustriell miljö, Kanalmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, flera järnåldersgravfält och förhistoriska boplatser med bl.a. husgrundsterrasser från äldre järnåldern, *kyrkomiljö* med medeltida stenhus, byar med storslagna hälsingegårdar i karaktäristiska lägen, lämningar efter protoindustriella anläggningar samt vattenleden till Strömbacka och Movikens bruk (se dito), den s.k. Tamms kanal från 1858.

I området ingår även:

Sörforsa linspinneri som visar övergången mellan protoindustri och modern textilindustri med arkitekturhistorisk intressant fabriks- och bostadsbebyggelse.

Hudiksvalls stad [X 200] (Hudiksvalls sfg)

Motivering:

Stadsmiljö präglad av handel, sjöfart och fiske som visar stadsbyggnadsutvecklingen från 1600-talet till 1900-talets början med tydlig kontrast mellan den äldre småskaliga trästadsbebyggelsen och senare bebyggelse från träpatronepoken. (*Kust- och skärgårdsstad*).

Uttryck för riksintresset:

Bevarade rester av ett äldre, oregelbundet stadsplanemönster och det reglerade och utvidgade gatunätet från 1700-talets slut och 1800-talet. Sjöbodan och hamnmagasin vid Strömmingssundet, den enklare trästadsbebyggelsen i Fiskarstan och påkostade borgargårdar i trä från tiden efter stadsbranden 1792. Kyrka och prästgård från 1600- och 1700-talen, planterade stråk och esplanader samt putsade hus och områden med friliggande flerfamiljshus från 1800-talets senare del och tiden kring sekelskiftet 1900. Arbetarförstaden Åvik.

Hälsingtuna och Hög [X 203] (Hälsingtuna och Högs sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd, under järnålder och medeltid kärnområde i det mellersta av Hälsinglands folkland Sunded, med ett stort antal fornlämningar från järnåldern och medeltida byggnader, samt karaktäristisk hälsingebebyggelse. (*Fornlämningssmiljö, Kyrkomiljö, Bymiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdeindex 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdeindex 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdeindex 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdeindex 2015-02-17 för X900. Rev värdeindex 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Inägomark, gravar och gravfält från såväl äldre som yngre järnålder varav främst de yngre har en nära koppling till nuvarande bebyggelsestruktur, husgrundsterrasser och runstenar. I Hälsingtuna landskapets största runsten, *fornborg* och medeltidskyrka med försvarstorn. I Hög, plats för *kungsgård*, storhögar, tingsplats och medeltida kyrka. By- och gårdsbebyggelse i skogsbyn och på höjdlägen med karaktäristiska hälsingegårdar samt ängslador på den forna ängsmarken.

Iggesunds bruk [X 205] (Njutångers sn)

Motivering:

Bruks- och industrimiljö som visar på det industriella genombrottet, med landets bäst bevarade bessemerverk.

Uttryck för riksintresset:

Herrgårdsanläggning från 1720-talet, masugnar, bessemerverk och arbetarbostäder från 1870- och 1880-talen, monumental slagghög samt disponent- och tjänstemannabostäder, kontor och kyrka från 1900-talets början omgivna av parklandskap.

Kuggörens fiskehamn [X 244] (Rogsta sn)

Motivering:

Fiskehamn med en för 1700- och 1800-talen mycket representativ bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Vid hamnen tätt liggande fiskarstugor, sjöbodar och båthus samt kapell från 1781.

I området ingår även:

Labyrint samt gravfält med rösen och stensättningar.

Njutånger [X 206] (Njutångers sn)

Motivering:

Kyrkby och sockencentrum med ovanligt välbevarad medeltidskyrka i kommunikationsmässigt läge vid havsvik.

Uttryck för riksintresset:

1300-talskyrka samt klockstapel, prästgård, skolhus och agrar bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Odlat dalgångsstråk ner till havet där ett antal sjöbodar ligger.

Råbergsvallen [X 207] (Delsbo sn)

Motivering:

Fäbodmiljö med karaktäristisk 1700- och 1800-talsbebyggelse samt betesvall och skogsbete.

Uttryck för riksintresset:

Timrad månghusbebyggelse utmed fäbodgata. Beteslandskap.

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Strömbacka och Movikens bruk [X 201] (Bjuråkers sn)

Motivering:

Transport- och teknikhistoriskt intressanta *bruksmiljöer* från 1700- och 1800-talen med samtliga komponenter bevarade.

Uttryck för riksintresset:

Strömbacka bruk från 1700-talet med enhetlig bruksgata från 1800-talet tillkommen under påverkan av de stora upplandsbruken. Herrgård, kapell, lantbruksbyggnader och bruksområde med smedjor m.m. Movikens masugn från 1790-talet med tillhörande mangård, arbetarbostäder och hamn för malmpråmar belägen vid Norra Dellen (Vattenleden fortsätter i Forsa, se dito). Transportväg mellan industrianläggningarna, med milstolpar och minnessten. *Odlingslandskap* som vittnar om brukets självhushållning.

LJUSDALS KOMMUN

Bygden kring Onsängssjön [X 312] (Ljusdals sn)

Motivering:

Odlingslandskap med en för Hälsingland mycket typisk bebyggelsestruktur med äldre bylägen, utskiftade gårdar och *utanvidsbebyggelse*. (*Fornlämningsmiljö, Bymiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Yngre järnåldersgravfält vid heden, byar i svaga höjdlägen samt utflyttade friliggande gårdar och *utanvidsbebyggelse*. Bebyggelsen har till övervägande del panelarkitektur från sekelskiftet 1900.

Digerkölsvallen [X 321] (Färila sn)

Motivering:

Fäbodmiljö i höjdläge utan modern vägförbindelse med välbevarad inäga samt 1700- och 1800-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Timrad månghusbebyggelse samt hävdad vall.

Fågelsjö finnmarksby [X 326] (Orsa sn)

Motivering:

En i mycket sen tid koloniserad trakt med *finngård* från 1700-talet samt skogsarbetar och nybyggarsamhälle från sekelskiftet 1900, knutet till Inlandsbanan. (*Järnvägsmiljö, Skogsbygd*).

Uttryck för riksintresset:

Gårdsanläggning ovanligt välbevarade byggnader från 1700-talet med bl.a. bössmedja. Torp och skogsarbetarbostäder från 1800- och 1900-talen, *kapell*, skola affär m.m. samt järnvägsstation som speglar den ekonomiska uppgången under främst början av 1900-talet.

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdeindex 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdeindex 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdeindex 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdeindex 2015-02-17 för X900. Rev värdeindex 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Harsens fåbodvall [X 331] (Järvsö sn)

Motivering:

Fåbodmiljöer med delvis mycket välbevarad 1700- och 1800-talsbebyggelse samt betesmark.

Uttryck för riksintresset:

Två husklungor, Storvallen och Lillvallen. Bebyggelsen på Storvallen ligger på ömse sidor om fågatan.

Håvra [X 313] (Färila sn)

Motivering:

Bymiljö med byggnader som tydligt visar byggnadstraditionens förändring under 1800-talet.

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, typiska hälsingegårdar från 1700-talet till omkring år 1900 i olika stilar, från rödfärgat timmer till snickarglädje.

I området ingår även:

Två arkitekturhistoriskt värdefulla skolhus från 1900-talet.

Järvsö [X 300] (Järvsö sn)

Motivering:

Odlingslandskap i dalgångsbygd med ovanligt stora slätter- och betesmarker, representativ hälsingebebyggelse från 1700- och 1800-talet med anknytning till protoindustrin samt sockencentrum. (*Fornlämningsmiljö, Gårdsmiljö, Bymiljö, Förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Odlingsmark med våtmarker i dalbotten och ängslador. Kyrkön med Järvsö kyrka från 1800-talet - en av landets största sockenkyrkor, prästgård från 1730-talet och en av landskapets intressantaste runstenar, Stene gård med herrgårdsliknande bebyggelse från 1800-talets andra hälft, byar belägna på högre partier med ståtliga hälsingegårdar. Linberedningsverk samt rester av andra vattendrivna anläggningar.

Karsjö [X 302] (Järvsö sn)

Motivering:

Odlingslandskap och *bymiljö* med delvis mycket representativ hälsingebebyggelse från främst 1800-talet.

Uttryck för riksintresset:

Odlingsmarker, bybebyggelse med bygata, stora hälsingegårdar med framförallt gården Gammel-Låks.

Kvistabäckens flottled [X 328] (Ramsjö sn)

Motivering:

Teknikhistoriskt intressant flottled från sekelskiftet 1900 med hela fördämningssystemet bevarat. (*Skogsbruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

5 km lång flottled med dammar och stenrännor.

Mågamon [X 330] (Ljusdals sn)

Motivering:

För landet ovanligt omfattande koncentration av *lågtekniska järnframställningsplatser* och kolningsgropar.

Uttryck för riksintresset:

150 kolningsgropar och närmare 40 slagghögar.

Nors ångsåg [X 307] (Ljusdals sn)

Motivering:

Intakt sågverksmiljö från 1890-talet.

Uttryck för riksintresset:

Industrialanläggning där all maskinutrustning bevarats med sågverk, maskinhus, spånhus, smedja samt arbetarbostad med uthus.

Prästvallen [X 332] (Järvsö sn)

Motivering:

Fäbodmiljö med 1700- och 1800-talsbebyggelse som tydligt visar utvecklingen mot fast bosättning.

Uttryck för riksintresset:

Representativ och ovanligt välbevarad fäbodbebyggelse samt exempel på fast bosättning med bebyggelse och uppodlad mark från slutet av 1800-talet.

Stocksbo [X 317] (Färila sn)

Motivering:

Bymiljö med en för sekelskiftet 1900 representativ bebyggelse och teknikhistoriskt intressanta vattendrivna anläggningar. (*Tidigindustriell miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark, gårdar med ovanligt rik panelarkitektur med lövsågade detaljer. Vattendrivna sågverk, tröskverk, kvarn, kraftstation m.m.

Storhaga och Sunnanå [X 311] (Ljusdals sn)

Motivering:

Odlingslandskap med ovanligt tät bybebyggelse med hälsingegårdar av oskiftad karaktär från främst 1800-talet. (*Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gårdstomter på rad utmed bygatorna, stora representativa hälsingegårdar.

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Svedbovallen [X 301] (Järvsö sn)

Motivering:

En av landskapets bäst bevarade fäbodvallar med hävdad betesmark. (*Fäbodmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Timrad månghusbebyggelse från i huvudsak 1800-talet, fägata och betesmarker.

Torkelsbo fäbodvall [X 309] (Ljusedals sn)

Motivering:

Vetenskapligt intressant *fäbodmiljö* med eventuellt ursprung som bodland under 1700-talet och med alla fäbodens byggnader bevarade.

Uttryck för riksintresset:

Ovanligt stora stugor och gemensamhetsfähus samt andra uthus. Hävdad betesmark samt fossil åkermark.

NORDANSTIGS KOMMUN

Ersk Mats nybygge [X 107] (Hassela sn)

Motivering:

Odlingslandskap kring *finngård* med ovanligt välbevarad 1700- och 1800-talsbebyggelse samt odlingslandskap.

Uttryck för riksintresset:

Nybygge från 1700-talet med timrad ofärgad månghusbebyggelse omgiven av hävdad inäga, damm, skog.

Gnarps fäbodområde [X 109] (Gnarps sn)

Motivering:

Kärnan i ett tätt fäbodområde bestående av *fäbodmiljöer* med 1700- och 1800-talsbebyggelse samt odlingslandskap, förbundna av en vallstig.

Uttryck för riksintresset:

Fäbodvallarna Frästavallen, Vallenbodarna, Västansjövallen och Åsvallen med karaktäristisk timrad månghusbebyggelse samt på flera platser välhävdade betes- och slättermarker.

Holmyrberget - Gnarpskatan [X 103] (Gnarps sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö från bronsåldern och äldre järnåldern, ingående i det norrländska kuströsestråket.

Uttryck för riksintresset:

Stråk med rösen från två tidsskeden, dels högre belägna långrösen och runda rösen med brätten eller andra kantkonstruktioner, dels lägre belägna större rösen utan kantkonstruktioner och särpräglade

X län beslut RAÄ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

rader av tätt liggande stensättningar med kal stenfyllning.

Jättendalsbygden [X 100] (Jättendals sn)

Motivering:

Odlingslandskap i centralbygd, under järnålder och medeltid kärnområde i den nordligaste av Hälsinglands bygder Nordanstig, med järnålderslämningarna knutna till nuvarande bebyggelsestruktur. (*Fornlämningsmiljö, Kungsgård, Bymiljö, Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Flera järnåldersgravfält och inslag av storhögar, runsten, plats för medeltida kungsgårdskomplex och byar med förhistoriska -stanamn. Karaktäristisk hälsingebebyggelse med stora gårdar från främst 1800-talet.

I området ingår även:

Nyklassicistisk kyrka.

Stakholmen [X 108] (Hassela sn)

Motivering:

Bymiljö med en för 1800-talet och trakten speciell byggnadstradition samt *odlingslandskap*.

Uttryck för riksintresset:

Fyrkantsbyggda gårdar med ekonomibyggnader i vinkel, täckta av valmade tak som möjliggjort stora byggnadsvolymer.

Vålmyrknallen - Tjuvön [X 101] (Jättendals sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö från bronsåldern, ingående i det norrländska kuströsestråket.

Uttryck för riksintresset:

Stråk med runda rösen och långrösen med inslag av kistkonstruktioner och kallmurade kanter, uppförda på båda sidor om det sund som under forntiden skilde Tjuvön från fastlandet.

OCKELBO KOMMUN

Jädraås bruk och Tallås [X 704] (Ockelbo sn)

Motivering:

Liten industrimiljö, brukssamhälle och stationssamhälle som tydligt speglar övergången från 1800-talets traditionella järnbruk till industriell produktion och där järnvägen spelat en betydande roll för utvecklingen. Skogsbrukets roll som samhällsbyggare vid mitten av 1900-talet, efter nedläggning av industrin. (*Industrimiljö, brukssamhälle, stationssamhälle, kommunikationsmiljö; järnvägsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Skogsomgivnet, litet samhälle med bebyggelsestruktur och byggnader från 1850-talet till 1950-talet. Bruksmiljö med hyttanläggning, Lancashiresmedja och klensmedja, båda med tillhörande

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

lämningar. Jädraån med broar, dammar, kanaler, vattentuber och kraftverk.

Herrgård och arbetarbostäder med bevarade uthus.

Stationsområde med komplett bebyggelse, smalspårig järnväg till Tallås med tillhörande anläggningar. Skogsbyn ritad av Ralph Erskine, ett av de främsta exemplen på 1950-talsbebyggelse i länet med sin genomarbetade arkitektur och planstruktur.

Ockelbo och Vi [X 700] (Ockelbo sn)

Motivering:

Kommunikationsmiljö, tätort, sockencentrum och bruksmiljö som alla är framvuxna i en fornlämningsrik förhistorisk centralbygd vid mötet mellan två förhistoriska kommunikationsstråk, en vattenled och en åsväg. Miljön återspeglar samhällsutvecklingen på en plats som tack vare sina kommunikationsmässiga och landskapliga förutsättningar dragit till sig verksamheter och centrala funktioner från järnåldern till 1930-talet. (*Kommunikationsmiljö; järnvägsmiljö, stationssamhälle, bruksmiljö, tätort, fornlämningsmiljö, sockencentrum, kyrkomiljö, odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsmiljön kring Bysjön, bestående av ett stort antal lågtekniska järnframställningsplatser och gravfält som ofta har slagg i gravanläggningarna och som hör samman med yngre järnålderns bystruktur. Odlingslandskapet och den förhistoriska färdvägen på åsen och dess möte med en förhistorisk vattenled. Gammalt brolägg. Sockencentrat med Gästriklands största sockenkyrka samt prästgård och anslutande boställs- och gårdsbebyggelse samt f d kommunalhus. Denna bebyggelses relation till kyrkan. Siktlinjer mot kyrkan som är ett landmärke. Vi bruksmiljö med herrgårdsanläggning omgiven av park, valsverk, två bruksgator, järnvägsstation och stor ekonomigård, bebyggelse från 1700-talets slut till 1900-talets början. Tät småstadsbebyggelse från sekelskiftet 1900 längs åsgatorna. Järnvägsmiljön med stationshus, magasin och stort spårområde.

OVANÅKER KOMMUN

Alfta [X 503] (Alfta sn)

Motivering:

Sockencentrum med en kyrkby från 1200-talet, framvuxen ur en jordbruksbygd, som 1899 omvandlades till ett stationssamhälle när järnvägen mellan Bollnäs och Orsa nådde Alfta. (*Sockencentrum, stationssamhälle, hälsingegårdar*)

Uttryck för riksintresset:

Sockencentrum med en dominerande kyrka, kyrkby, prästgård, skola, fattighus m.fl. byggnader samt deras relation till gårdar och öppna odlingsmarkerna. Bebyggelse från 1700-talet till 1900-talets början. Den öppna platsbildningen vid kyrkan förstärker kopplingen mellan kyrkan och sockenbyggnaderna. I anslutning till stationsområdet ligger Hälsingegården Ersk-Danils. Stationssamhället från sekelskiftet 1900, med bevarad tomtstruktur och påkostade affärs- och bostadshus längs Långgatan. Torp, hantverksgårdar, handelsgårdar följer vägen i Västanå-Nordanå.

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Born [X 554] (Ovanåkers sn) hävt

Byarna norr om Alfta [X 500] (Alfta sn)

Motivering:

Odlingslandskap och bymiljöer som utgör ett kärnområde för stora hälsingegårdar från 1800-talets mitt till sekelskiftet 1900, präglad av laga skiftet. (bymiljöer, odlingslandskap, hälsingegårdar, världsarv)

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap med raka ägo gränser, öppna diken, vägar och ängslador. Hässjaåns dalgång med strukturer som följer landskapets former. Inom området finns bymiljöer med både bykärnor i ursprungliga lägen (Norrbyn och Näsbyn) och utflyttade gårdar. Stora hälsingegårdar från 1800-talets mitt till sekelskiftet 1900, typritade mönstergårdar och ladugårdar som utmärks av att bostadshus och ladugård är sammanbyggda. I Långhed ligger de båda världsarvsgårdarna Jon-Lars och Pallars. Byarna kantas av utanvidsbebyggelse, torp, småbruk, hantverksgårdar, bostadshus och affärer från 1800-talet till 1900-talets mitt. Tätortsliknande bebyggelse från sekelskiftet 1900 finns i Långhed med en blandning av bostadshus, offentliga byggnader, handel och service. Hässjaån har vattenverk och protoindustrier t.ex. sågverket i Norrbyn och f.d. mejeriet i Hässja, som är kopplade till jordbrukets utveckling.

Gullberg [X 502] (Alfta sn) hävt

Ovanåkers fäbodområde [X 559] (Ovanåkers sn)

Motivering:

Fäbodmiljöer som visar fäboddriftens utveckling från 1700-talet till 1800-talets kulmen med växande befolkning. (Kulturresevat)

Uttryck för riksintresset:

En koncentration av fäbodmiljöer med äldre, småskalig timrad bebyggelse knuten till fäboddrift samt inägor med odlingsrösen, stenmurar, gärdesgårdar och ängslador. Kulturresevatet Väsbo fäbodar utgör kärnområden i fäbodskogen tillsammans med Gräsbo, Torpet och Morabo. I skogarna syns betespåverkan, markering av äldre gränser samt stigar och vägar mellan byar och deras fäbodar och mellan olika fäbodställen. Myrar med kavelbroar och spänger, träd med spår av ristningar och bomärken.

Brattskuruvalen [X 505 B] utgår se Skålsjön

Skålsjön [X 505] (Alfta sn)

Motivering:

Öppet odlingslandskap framvuxet kring ett finnkolonat med ursprung från början av 1600-talet och som karakteriseras av odlingsmark och bebyggelse i krönläge från 1800-talets mitt till 1900-talets början. (Finnbosättning, odlingslandskap, hälsingegårdar)

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap med brukade branta kullar och stora röjningsrösen intill åkrarna, välbevarade odlings spår, ängslador. Bystruktur med tre gårdar i höjdläge, omgivna av öppna odlingsmarker och småskalig hälsingegårdsbebyggelse från 1800-talet och ladugårdar från 1900-talets början. Gården Tulpans med omfattande hägnadssystem och odlingsrösen. Pilgrimsled genom byn.

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Voxna bruk [X 580] (Voxna sn)

Motivering:

Gruv- och bruksmiljö som omfattar tre industrimiljöer och tillsammans visar en obruten produktionskedja från järnmalm till färdig produkt. (*Gruvmiljö, bruksmiljö, herrgård*)

Uttryck för riksintresset:

Gruvmiljön på Gymåsberget med gruvhål, slagghögar, malmupplag m fl lämningar, som var en förutsättning för järnbruketableringen i Voxna. Vägen mellan gruvan och bruksområdet. Bruksmiljön Voxna bruk med en för 1700-talet typisk bebyggelsestruktur. Vid övre Hammaren finns hyttanläggning, hammarruin, damm och bostadsbebyggelse från 1850 till 1900-talets första hälft. Vid nedre Hammaren ligger byggnadsminnet Voxna herrgård i slaggsten från slutet av 1700-talet i dominerande läge omgiven av en parkanläggning, verksamrådet med dammanläggning och byggnader av brukskaraktär, stångjärnsmedja, brandstation, och kraftstation från slutet av 1800-talet till början av 1900-talet, förvaltningsområde med 1700-tals karaktär, inspektorsbostad, med tillhörande flyglar samt ett timrat magasin. Den fria sikten genom parken förstärker kopplingen mellan verksamrådet och herrgården. Här finns också en kyrka från 1860 med den omgivande kyrkogården. Bebyggelse från början av 1900-talet, skola, affärer, stationsmiljö och en större arbetarbostad. Bebyggelse väster om Hammaren med byggmästarbostad, församlingshem och skogvaktarbostad.

Vängsbo [X 567] (Ovanåkers sn)

Motivering:

Odlingslandskap med bebyggelse som är ett resultat av jordbrukets och protoindustrins utveckling på 1700- och 1800-talen. (*Bymiljö, odlingslandskap, hälsingegårdar, utanvidsbebyggelse, förindustriell produktionsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bymiljö där gårdarna genom topografin har utspridda lägen och som därför inte nämnvärt har påverkats av skiftena. Fria siktlinjer mellan gårdarna. Hälsingegårdar med byggnadsminnet Nygårds och flera välbevarade gårdar med bostadshus och typritade ladugårdar som kombinerar flera funktioner under samma tak. Anslående mangårdsbyggnader från 1800-talets mitt blandat med stora bostadshus från sekelskiftet 1900. Mosaikartat, öppet odlingslandskap, stenmurar, terrasser och trädgårdsgårdar, smal landsväg och grusvägar som binder samman bebyggelsen. Flera vattenverk såsom linskäkt, kvarn och tröskloge samt betesmark med centralt läge i byn. Liten centrumbildning med missionshus. Utanvidsbebyggelse av blandad karaktär bestående av äldre torp och småbruk från 1900-talets början, belägna norr om byn.

Älvkarlhed [X 501] (Alfta sn)

Motivering:

Bymiljö som genom omgivande odlingsmarker visar en hälsingebys utveckling från tiden före laga skifte till 1900-talets mitt. (*Bymiljö, odlingslandskap, hälsingegårdar, utanvidsområde*)

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap, där gårdarnas lägen i anslutning till odlingsmarken avspeglar ett tydligt historiskt samband. I området finns stora hälsingegårdar, dels utmed en bygata på åsrygg som var den gamla färdvägen mot Dalarna, dels i friliggande lägen vid sjön. Ekonomibebyggelsen visar utvecklingen från månghussystem till samlade funktioner i stora byggnader. I utanvidsområdet finns torp, små gårdar, f.d. skola och affär vid gränsen mellan byns inägomark och utmark i söder. Damm med kraftverk.

X län beslut RAÄ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

SANDVIKENS KOMMUN

Gysinge bruk [X 903] (Österfärnebo sn)

Motivering:

Enhetlig *bruksmiljö* med arkitekturhistoriskt intressant bebyggelse från 1700-talets slut till 1900-talets början. Bebyggelsen har utvecklats i enlighet med en rätvinklig generalplan från 1750-talet och är den nordligaste representanten av ett vallonbruk. Mönsterjordbruk och komplementsamhälle med egnahem och småbruk från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Uttryck för riksintresset:

Rätvinklig plan. Stor herrgårdsanläggning med huvudbyggnad från 1830-talet, bruksgator med enhetlig bebyggelse från 1700- och 1800-talen i anslutning till park, vattenmiljö och jordbruk. Ruiner efter masugn och andra av brukets verksbyggnader. Elektrostålugn från 1900-talets början. Fördämningssystem samt broar över Dalälven. Byggnader från 1800 -talets mönsterjordbruk. Småbruk och egnahem från 1870-talet-1930-tal.

Gästrike-Hammarby bruk [X 912] (Årsunda sn)

Motivering:

Industrimiljö och *-samhälle* där förhållandet mellan 1700-1800-talets klassiska bruksbebyggelse och moderna arkitektur från 1900 är särskilt tydlig. Unikt för området är att hela orten bär samma arkitektoniska formspråk som utmärks av variation, mindre enheter, lekfullhet och småskalighet, i samtidigt modernt uttryck som är karakteristiskt för Ralph Erskines tidiga arbete.

Uttryck för riksintresset:

Herrgårdsbebyggelse med parkanläggning från bruksepoken under 1700- och 1800-talen. Bostadsbebyggelse från pappersbruksepoken under 1900-talet. Bostäder, fabrik och andra offentliga byggnader från efterkrigstiden. Den moderna bebyggelsens formspråk bryter kraftigt mot den äldre bruksbebyggelsen samtidigt som man följer tydliga strukturer hos 1700- och 1800-talets bebyggelse. Strukturerna är tydliga bland annat genom hur The Village Green är placerad framför herrgården och omramas av bebyggelse som samspelar med herrgårdens flyglar. Placeringen av centrumhuset står som en pendang till herrgården.

Sandvikens stad [X 900] (Sandvikens sn)

Motivering:

Stads- och *industrimiljö* som speglar den ekonomiska, politiska och bostadssociala strukturen i ett bolagsägt, välplanerat industrisamhälle genom dess utveckling och övergång till offentligt ägda samhällsfunktioner – från slutet av 1800-talet till slutet av 1970-talet. En ung stad som haft sin storhetstid under modernismen och där bebyggelsen och stadsplanemönstren i hög grad är representativa för efterkrigstidens byggande.

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelsemönster enligt rutnätsplan. Bebyggelsens (arkitektoniska) utformning, färgsättning och inbördes placering. Enhetliga bostadsområden för järnverksarbetare, uppförda under 1860- och

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

1880-talen i samband med brukets och stadens etablering samt området Nya bruket uppfört under 1970-talet som uttryck för brukets expansion och stadens folkhemsbygge.

Gemensamhetsanläggningar i form av samlingslokal, skolor, bruksmäss m.m. Klassiska komponenter i en bruksmiljö som järnvägsmiljö, kanal, äldre industribyggnader och brukskontor. Modernistisk centrumbebyggelse samt kyrka från 1930-talet.

Årsunda [X 901] (Årsunda sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk bygd med ovanligt rika fornlämningsmiljöer från yngre järnåldern, där alla typer av fornlämningar har en tydlig koppling till järnet och på ett illustrativt sätt tydliggör anknytningen mellan gravfält och lågteknisk järnframställning. Medeltida kyrkomiljö anlagd på förhistorisk tingsplats.

Uttryck för riksintresset:

Åker- och haglandskap med omfattande fornlämningsmiljöer i nära anknytning till vikingatida och nuvarande gårdslägen. Länets största gravfält från yngre järnålder. Spår efter järnframställning i direkt anslutning till gravfältet. Rik förekomst av blästplatser med tydlig bebyggelseanknytning. Runsten. Färdväg med anor från järnålder som följer ursprunglig sträckning längs Enköpingsåsen. Välbevarad medeltidskyrka från 1450 med prästgård och sockenstuga i ursprungliga lägen, tydligt relaterade till den omgivande fornlämningsmiljön. Rester av äldre våtmarker återspeglar den tidigare viken vid Storsjön.

Österfärnebo [X 902] (Österfärnebo sn)

Motivering:

Odlingslandskap i förhistorisk centralbygd längs forntida *kommunikationsled*, med bevarade strukturer som speglar både järnålderns landskap och en höjdpunkt i odlingen på 1700- och 1800-talet. Rik fornlämningsmiljö från äldre järnålder i nära anknytning till nutida bebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Knutpunkt för kommunikationer i mötet mellan Enköpingsåsen och den oreglerade Färnebofjärden. Odlingslandskap med bevarade strukturer från järnåldern och fram till 1800-talet. Bylägen med rötter i järnåldern. Rik förekomst av lämningar från bosättning och brukande under äldre järnålder. Gravfält, järnframställningsplatser och tomter i oförändrade lägen längs åsen och vid stränderna. Kyrka och sockencentrum i karakteristiskt läge på sandåsen, tidigare vikingatida och medeltida centralplats. Åsens fortsättning söderut med bebyggelse i anslutning till älven.

SÖDERHAMNS KOMMUN

Marmen [X 608] (Söderala sn)

Motivering:

Ovanligt omfattande koncentration av *järnframställningsplatser* och kolningsgropar från yngre järnålder som visar på den förhistoriska järnframställningens process och dess betydelse.

(*Fornlämningsmiljö*)

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Uttryck för riksintresset:

Ett 100-tal blästbruksplatser belägna nära stranden, de flesta med slaggförekomster och ett stort antal kolningsgropar belägna längre upp i sluttningarna runt sjön Marmen. Blästplatsernas och kolningsgroparnas lägen i landskapet runt sjön och deras inbördes sammanhang. Gravfält och högar från yngre järnålder, slaggförekomster vid tre byar runt sjön.

Norraladalen [X 606] (Norrala sn)

Motivering:

Förhistorisk *centralbygd* under järnålder och medeltid. *Odlingslandskap* i dalgång, med markanvändning, bebyggelsestruktur och fornlämningsmiljöer knutna till varandra. Liten bebyggelsepåverkan vid laga skiftet. (*Dalgångsbygd, Sockencentrum, Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap i dalgång med ett stort antal bevarade ängslador i dalbotten på tidigare ängsmarker. Byar i sluttningslägen med bebyggelse från 1800-talets andra hälft och 1900-talets början och spridda gravanläggningar intill byarna. Centralt belägen kyrka med visuellt samband med byarna, sockencentrum. Läge för medeltida kungsgård.

Prästgrundets fiskehamn [X 604] (Söderhamns sn)

Motivering:

Fiskehamn på en ö som sedan vikingatid kontinuerligt använts för fiske. Under senmedeltid Gävlebohamn med säsongsfiske av fiskarborgare från Gävle och så småningom även från Söderhamn. Under 1800-talet till 1960 bedrevs yrkesfiske av permanent boende fiskare på ön. (*Forn- och medeltida skärgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fiskeläge med småskalig 1800-talsbebyggelse sammanklungad runt en hamnvik. Inga avgränsningar mellan hus och tomter. Bebyggelse och markanvändning organiserad efter traditionellt fiskelägesmönster, dvs. längst från vattnet gistvallarna, som här har bevarade nästställningar, därefter bostugor sedan sjöbodas och uthus. Närmast vattnet bryggor och båthus. Kapell från 1830 liksom gemensam bagarstuga och mangelbod, begravningsplats. Äldre hamnplats med bebyggelselämningar, labyrint från 1600-talet. Gravrösen från vikingatid.

Rönnskärs lots- och tullstation [X 610] (Söderhamns sn)

Motivering:

Lots- och tullstation med tillhörande *fiskehamn*, präglad av lots- och tullverksamheten som bedrevs på ön från 1800-talets början till 1960-talet. Fisket har utövats som komplementnäring. (*Farledsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Byggnader för lots- och tullstation, lotsstation från 1890-talet med tillbyggd radiostation från 1960-talet. Representativ, småskalig bostadsbebyggelse i trä tätt grupperad vid hamnen. Bebyggelsen präglas av det tidiga 1900-talets panelarkitektur med ljusa eller röda, oljefärgsmålade fasader, ofta med sparsam snickarglädje. Små båthus byggda för lotsarnas mindre båtar, Gammelhamnen ett övergivet hamnläge med tullstugan från 1860-talet, friliggande bebyggelse, Stensatta pirar och

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

bryggor, sjöbodas. Ett större båthus från 1948 för livräddningsbåt. Smal grusad bystig som binder samman bebyggelsen, och andra stigar, stenmurar. Gistvallar.

Skärså fiskehamn [X 607] (Norråla sn)

Motivering:

Länets största *fiskehamn* med kontinuitet sedan 1500-talet samt bebyggelsemiljöer från 1800-talet och 1900-talets början som visar det kustnära fisket i södra Norrland vid denna tid.

Uttryck för riksintresset:

I södra delen tät, småskalig fiskebebyggelse med bostadshus, uthus, sjöbodas bryggor och gistvallar från slutet av 1800-talet samt fd. konserverfabrik från 1910-20 talet. I norra delen större fiskebebyggelse främst från 1900-talets början. Småskaligt vägnät som binder ihop bebyggelsen ned mot vattnet. Bebyggelse lämningar vid äldre hamnläge

Söderåla [X 600] (Söderåla sn)

Motivering:

Förhistorisk *centralbygd* i *odlingslandskap* med *fornlämningsmiljöer* och *bymiljöer*, knutna till en ås. Bebyggelsestrukturen marginellt påverkad av laga skiftet. (*Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Gravfält och stor gravhög från yngre järnålder samt slagvarpar, Tidigmedeltida korskyrka i framträdande läge på åsen. Bymiljöer i höjdlägen med en tydlig koppling till den förhistoriska landsvägen längs åsen omgivna av ett öppet odlingslandskap. Byarna präglas av de stora Hälsingegårdarna från tidigt 1800-talet fram till 1900-talets början.

Söderhamns stad [X 603]

Motivering:

1600-talsstad grundlagd som en följd av centralmaktens expansiva politik med stadsbildningar vid strategiska hamnlägen längs Norrlandskusten. Motivet för stadens grundläggande var att koncentrera Hälsinglands gevarssmide till Söderhamn. Stadsmiljö präglad av handel, tidig gevarindustri, sjöfart och fiske samt träindustri från den industriella expansionen vid 1800-talets mitt. Sammanhållen och representativ bebyggelse från 1800-talets slut och 1900-talets början som visar en småstads alla funktioner. (*Hamn- och sjöfartsstad*).

Uttryck för riksintresset:

Rymlig rutnätsplan med torganläggningar parker och sammanhållen trästadsbebyggelse för förvaltning, handel, boende och stadsliv från tiden efter stadsbranden 1876. Det representativt utformade Rådhusorget som stadens självklara historiska centrum med bebyggelse från slutet av 1800-talet i panelarkitektur och puts. Rådhuset i holländsk renässansstil. Söderhamnsån med stenskodda kajer, hamnkontor, hamnmagasin och övrig bebyggelse kopplad till hamnverksamheten. Järnvägs miljö med stationshus från 1886, särpräglad järnvägs viadukt i nitad fackverkskonstruktion som löper genom staden. Järnvägs magasin samt lokstallar. Fiskarstaden Oster med rutnätsplan, delvis äldre stadsmönster och småskalig bostadsbebyggelse. Byggnader från tiden före stadsbranden såsom korskyrkan från 1600-talet, som även klarade sig från

Södra Trönö dalen [X 601] (Trönö sn)

Motivering:

X län beslut RAÅ 1996-08-27. Reviderade värdetexter 2011 för X 801. Nytt riksintresse 2011 X812. Rev värdetexter 2014-03-18 för X800, X802, X806, X807, X811, X901, X902, Rev värdetexter 2014-03-24 för X903, X912. Rev värdetext 2015-02-17 för X900. Rev värdetext 2016-12-22 X500, X501, X503, X505, X559, X567, X580. Hävt 2017-02-06 Born X554, Gullberg X502. Rev text X600, X601, X603, X604, X606, X607, X608, X610, X611. Beslut 2022-11-18: revidering X700 och X704. Dokument uppdaterat 2022-11-25

Odlingslandskap i dalgångsbygd med äldre bruksstruktur och bebyggelsemiljöer, knutna till höjdlägen. Markerna präglas av laga skiftet under 1800-talet. Bebyggelsens placering marginellt påverkad av skiftet i huvudsak fortfarande koncentrerad till höjdlägen i mötet mellan odlingsmark och omgivande skogsmark. Medeltida kyrkomiljö med höga upplevelsevärden. (Kyrkomiljö, bymiljö).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark i dalgång med odlingsmarker i sluttningarna och ängslador i dalbotten. Två kyrkplatser. Den medeltida med en gråstenskyrka omgiven av en ödekyrkogård med bogårdsmur och stigluckor från medeltiden samt klockstapel från 1600-talet. Längre västerut den stora tegelkatedralen från 1895. Litet sockencentrum med äldre prästgård samt skola och affär från 1920-talet. Småskaligt vägnät genom byarna. Karaktäristiska hälsingegårdar från 1800-talets andra hälft belägna i skogsrand eller på moränbackar. Utanvidsbebyggelse från slutet av 1800-talet till 1900-talets början. Siktlinjer mellan kyrkan och de omgivande byarna.

Vallvik [X 611] (Söderala sn)

Motivering:

Industriort med arkitekturhistoriskt intressant bebyggelsemiljö från 1900-talets början till 1920-talet.

Uttryck för riksintresset:

Arbetsbostäder uppförda för anställda vid en massafabrik, belägna dels vid infarten till fabriksområdet, dels i strandnära lägen vid Marviken och Udden. Bostadsbebyggelsen har tillkommit i två etapper. Den första, samtida med fabriken etablering, består av högresta arbetsbostäder i nationalromantisk stil, ritade av Torben Grut. Bostadshuset från 1920-talet har dels nationalromantiskt uttryck som inspirerats av de första bostadshusen, dels 1920-talsklassicistisk karaktär som inspirerats av John Åkerlunds arbetsbostäder. Samtida tjänstemannabostäder. Hamn med sjöbodnar och båthus. Småskaligt vägnät.